

บทที่ 5 พื้นฐานของหลักสูตร

ที่มาของหลักสูตร (วินิจ เกตุขำ, 2522: 55-56)

ในคริสต์ศตวรรษที่ 5 ของโรมันชื่อ Matianus Capella เป็นคนแรกที่ริเริ่มรวบรวมวิชาต่าง ๆ ซึ่งชาวกรีกใช้สอนให้เป็นหมวดหมู่ วิชาต่าง ๆ นั้นมี 7 วิชา ที่เรียกกันว่า ศิลปศาสตร์ 7 ประการ Seven Liberal Arts วิชาต่าง ๆ เหล่านี้แบ่งเป็น 2 กลุ่ม กลุ่มแรกเรียกว่า Trivium หรือกลุ่มความรู้ทั่วไป มี 3 วิชาคือ ไวยากรณ์ ศิลปการพูด ภาษาศาสตร์

กลุ่มที่สองเรียกว่า Quadrivium หรือกลุ่มวิชาฝึกสอนสติปัญญา มี 4 วิชาคือ ดนตรี เรขาคณิต ดาราศาสตร์ เลขคณิต

ปรัชญาทางการศึกษา Education Philosophy มีความสำคัญต่อการทำหลักสูตร และต่อการพัฒนาหลักสูตร หลักสูตรที่ดีจะต้องสนองความต้องการ ตามความมุ่งหมายทางการศึกษา หลักสูตรในระดับมัธยมศึกษาจึงต้องปรับปรุงและเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาปัจจุบันคนนิยมและคล้อยตามความคิดเห็นของนักการศึกษาชาวอเมริกัน คือ จอห์น ดิวอี้ ที่ถึงแก่กรรมไปแล้ว ดิวอี้ชี้ให้เห็นว่า การศึกษาคือชีวิต Education is Life ไม่ใช่การศึกษาเพื่อการเตรียมตัวเพื่อชีวิตในอนาคตที่เชื่อกันมาแต่เดิมแต่เป็นการเตรียมตัวเพื่อชีวิตในปัจจุบัน นอกจากนี้จอห์น ดิวอี้ยังเชื่อว่าการศึกษาคือการเปลี่ยนแปลง Education is Change นั้น หลักสูตรที่ดีจะต้องคำนึงถึงความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ของตัวเด็กในด้านความต้องการ ความสามารถ ความสนใจ หลักสูตรที่ดีต้องเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ให้ตรงกับความต้องการของคนและความต้องการของประเทศ

ในการเรียนการสอน หลักสูตรมีความสำคัญเป็นอันดับสองรองลงมาจากครู ซึ่งครูจะต้องทำการศึกษหลักสูตรให้เข้าใจอย่างถ่องแท้ โดยเฉพาะหลักสูตรวิชาที่ครูจะสอนหลักสูตรประถมศึกษาและมัธยมศึกษาของประเทศไทย กระทรวงศึกษาธิการเป็นผู้จัดทำและยังมีมีแนวโน้มที่จะให้ผู้รู้ทั้งหลายได้มีส่วนร่วมในการสร้างหลักสูตรมากยิ่งขึ้น เพื่อให้หลักสูตรมีความ

เหมาะสมและตรงตามความต้องการของประเทศและความต้องการของท้องถิ่นต่าง ๆ มากยิ่งขึ้น

ในการจัดหลักสูตรให้เกิดประโยชน์และเหมาะสมกับสภาพของสังคมไทยนั้น สิ่งที่จะต้องพิจารณาประกอบเป็นรากฐานของหลักสูตรมีดังนี้ (บันลือ พฤษภาวัน, 2525 : 86-89)

1. พื้นฐานและความต้องการของชาติและการเมือง

1.1 ความมั่นคงของชาติ จะได้จากการศึกษาปัญหาต่าง ๆ ที่กำลังประสบอยู่ และมองไปข้างหน้าว่า จะเป็นการป้องกันปัญหาที่คาดคะเนว่าจะเกิด ไม่ให้เกิดขึ้น

1.2 ความเป็นเอกลักษณ์ที่แสดงความดีเด่น เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เช่น องค์พระมหากษัตริย์เป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชน วัฒนธรรม ประเพณี ที่เชื่อถือเป็นสิ่งที่ตั้งามควรส่งเสริมและรักษา สืบทอด เป็นเอกลักษณ์ของชาติสืบไป

1.3 การเมือง วิถีทางที่เชื่อว่า การดำเนินการเมืองจะเป็นทางให้ประชาชนอยู่ดีกินดี เช่น เชื่อว่าเสรีภาพแนวประชาธิปไตยเป็นสิ่งที่ปรารถนา เป็นต้น

2. พื้นฐานความต้องการทางเศรษฐกิจและสังคม

2.1 การพัฒนากำลังคน ที่สอดคล้องกับระบบเศรษฐกิจ เช่น กำลังผลิตในด้านการเกษตร ซึ่งเป็นประชากรส่วนใหญ่ของประเทศ ให้ประชากรส่วนนี้ได้สามารถเพิ่มผลิตผลสูงขึ้น รู้จักใช้เครื่องผ่อนแรง บัญ และการบำรุงรักษาดิน กำลังคนระดับกลางได้แก่ การช่าง กิ่งฝีมือและฝีมือ อันเป็นหน้าที่ของการศึกษาระดับสูงขึ้น

2.2 การดำรงชีวิต ซึ่งรวมทั้งวัฒนธรรม อาชีพ ภูมิประเทศ ทักษะคิดและค่านิยมของคนไทย ที่จะต้องได้รับการพิจารณา จะต้องให้เหมาะสมและสนองความต้องการของสังคมส่วนรวมเป็นสำคัญ

2.3 ความต้องการของท้องถิ่นเฉพาะแห่ง นอกจากสนองความต้องการของสังคมส่วนรวม หลักสูตรควรเปิดโอกาสให้เฉพาะท้องถิ่น มีส่วนร่วมในการพิจารณาบริหารและบริการหลักสูตร เพื่อสนองความต้องการของท้องถิ่น

3. พื้นฐานทางปรัชญา ในฐานะที่บ้านเมืองเรายังไม่มีปรัชญาทางการศึกษา จึงได้พยายามคิดค้นที่จะหาทางที่จะมีปรัชญาของตนเอง ใช้ เท่าที่ผ่าน ๆ มา หลักสูตรของเราได้แนวคิดทั้งหลายจากตะวันตก จากลักษณะหลักสูตรประโยคประถมศึกษา พ.ศ. 2503 ได้ยึดเอาปรัชญา กลุ่ม Essen tialism (การถ่ายทอดวัฒนธรรม) กับ Progressivism (พัฒนาการ) อยู่

เป็นส่วนใหญ่ ในแนวคิดทางปรัชญาที่ท่านศาสตราจารย์สาโรช บัวศรี ได้คิดค้นพุทธปรัชญาซึ่ง
ก็นับว่าเป็นแนวคิดที่เหมาะสมกับคนไทยอยู่มาก แต่ก็ยังมีได้เป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวางของ
นักการศึกษาไทยมากนัก

4. **พื้นฐานทางจิตวิทยา** เน้นหลักจิตวิทยาพัฒนาการ จิตวิทยาการเรียนรู้ ซึ่งมีอยู่
หลายทฤษฎี เช่น Gestalt Theory เป็นหลัก เน้นเรื่องการเรียนรู้เป็นส่วนรวม การเรียน
จะเกิดขึ้นได้จากการมีปัญหา หลักสูตรจึงมุ่งการส่งเสริมการแก้ปัญหาในชีวิตประจำวันมากยิ่งขึ้น
ในด้านจิตวิทยาพัฒนาการ เน้นหนักเรื่องความแตกต่างระหว่างบุคคล การสนองความต้องการ
ความสนใจของเด็ก ตลอดจนความพร้อมของผู้เรียน หลักสูตรจึงยึดเอาเด็กเป็นจุดศูนย์กลางใน
การจัดทำหลักสูตรเป็นต้น

การจัดทำหลักสูตรไม่ว่าระดับใด ย่อมจะให้มีความสมบูรณ์จริง ๆ ไม่ได้ เมื่อเป็นดัง
นี้ การปรับปรุงหลังจากที่ได้ใช้ไปแล้ว ย่อมเกิดขึ้นอยู่เสมอ ๆ เพราะความเปลี่ยนแปลงทาง
ด้านสังคม ชีวิตความเป็นอยู่ ตลอดจนแนวคิดใหม่ทางการศึกษา ย่อมเกิดขึ้นเรื่อย ๆ ประการ
หนึ่ง ปัญหาใหม่ ๆ เกิดขึ้นอีกประการหนึ่ง กับทั้งความเหมาะสมกับท้องถิ่นเฉพาะแห่งที่เริ่ม
ทดลองใช้ - โครงร่างหลักสูตรใหม่ที่เข้าใจว่าจะเป็นตัวแทนของท้องถิ่นอื่นได้ไม่เพียงพออีกด้วย
จึงเป็นที่เชื่อได้ว่า การที่จะจัดหลักสูตรให้ได้เหมาะสมในช่วงระยะเวลา 10-20 ปีข้างหน้าจึง
เป็นเรื่องที่ยากยิ่ง ด้วยเหตุดังกล่าว ฝ่ายจัดหลักสูตรจึงจำเป็นต้องวิเคราะห์วิจัยรวบรวม
ความคิดเห็นเกี่ยวกับการศึกษาจากผู้ที่เกี่ยวข้องเพื่อนำมาพิจารณาหาทางแก้ไขให้หลักสูตรนั้น ๆ
เหมาะสมยิ่งขึ้น

ความหมายของหลักสูตร (สันติ ศูนย์กลาง, 2534 : 9-11)

นักการศึกษาได้ให้ความหมายของ "หลักสูตร" ในลักษณะที่แตกต่างกันออกไปตาม
ความคิดเห็นและมุมมองของแต่ละคนซึ่งสามารถจำแนกกลุ่มตามความหมายได้ดังนี้ 1) หลักสูตร
คือรายวิชาหรือเนื้อหาสาระที่ใช้สอน กู๊ด (Good 1973 : 157) กล่าวว่าหลักสูตรเป็นกลุ่ม
รายวิชาที่จัดไว้อย่างเป็นระบบหรือลำดับวิชาบังคับสำหรับจบการศึกษาหรือรับประกาศนียบัตรใน
สาขาวิชาหลัก ๆ บ็อบบิท (Bobbit 1981 : 42) ยังสนับสนุนอีกว่าหลักสูตรคือรายการของ
สิ่งต่าง ๆ ซึ่งนักเรียนและเยาวชนจะต้องทำและต้องประสบโดยการพัฒนาความสามารถเพื่อทำ

สิ่งต่าง ๆ ให้ดีและเหมาะสมสำหรับการดำรงชีวิตในวัยผู้ใหญ่ 2) หลักสูตรคือมวลประสบการณ์ที่โรงเรียนจัดให้แก่เด็ก แคลสเวลและคอมเบล (Caswell and Cambell 1935 : 69) ได้ให้ความเห็นว่าหลักสูตรประกอบด้วยประสบการณ์ทั้งหมดที่เด็กได้รับภายใต้การแนะนำของครูทำนองเดียวกัน สมิท แสตันเลย์และชอร์ส (Smith, Stanley and Shores 1957 : 3) ให้ความเห็นว่า หลักสูตรคือลำดับของประสบการณ์ที่มีศักยภาพซึ่งจัดขึ้นในโรงเรียน เพื่อความมุ่งประสงค์ในการฝึกอบรมเด็กและเยาวชนให้คิดและกระทำในสิ่งที่ถูกต้อง เช่นและแมคสแวน (Shane and McSwain 1951 : 170) เป็นอีกกลุ่มหนึ่งที่มีความคิดเห็นสอดคล้องในแนวนี้ กล่าวว่หลักสูตรเป็นผลรวมของประสบการณ์การเรียนรู้ ทักษะ นิสัยและเจตคติที่เด็กได้รับและนำไปใช้ในการควบคุมพฤติกรรม นอกจากนี้ ราแกนและเชฟเพิร์ด (Ragan and Shepherd 1977 : 192) กล่าวว่าหลักสูตรประกอบด้วยประสบการณ์ทุกชนิดของเด็กที่โรงเรียนรับผิดชอบ เช่นเดียวกับเอกวิทย์ ณ ถลาง (เอกวิทย์ ณ ถลาง 2511 : 108) ที่เห็นว่าหลักสูตรก็คือมวลประสบการณ์ทั้งหมดที่โรงเรียนจะต้องจัดให้กับผู้เรียน 3) หลักสูตรคือกิจกรรมการเรียนการสอน นักการศึกษาที่ให้ความหมายหลักสูตรในแนวนี้ ได้แก่ ทรัมป์และมิลเลอร์ (Trump and Miller 1968 : 11-12) โดยชี้ให้เห็นว่าหลักสูตรคือกิจกรรมการเรียนการสอนชนิดต่าง ๆ ที่มีการเตรียมและจัดให้แก่เด็กโดยโรงเรียนหรือระบบโรงเรียน 4) หลักสูตรคือสิ่งที่สังคมคาดหวังหรือมุ่งหวังที่จะให้เด็กได้รับ ซึ่งจะเห็นได้จากความคิดเห็นของ ลีวิสและมิล (Lewis and Miel 1972 : 7) ที่ว่าหลักสูตรเป็นภาพรวมของความตั้งใจที่สังคมต้องการให้ผู้เรียนมีความสัมพันธ์กับบุคคลอื่นและสิ่งต่าง ๆ ภายในเวลาและสถานที่ที่เหมาะสม นอกจากนี้ ลาวาเทลลี มัวร์ และคอลลูนิส (Lavatelli, Moore and Kalsounis 1972 : 1-2) กล่าวเสริมอีกว่า หลักสูตรคือชุดของการเรียนและประสบการณ์สำหรับเด็กที่วางแผนไว้โดยการเรียนเพื่อให้เด็กบรรลุถึงจุดประสงค์ของการศึกษา 5) หลักสูตรคือสื่อกลางหรือวิถีทางที่จะนำเด็กไปสู่จุดหมายปลายทาง ครูก (Krug 1957 : 3) ให้ความเห็นว่าหลักสูตรประกอบด้วยสื่อกลางของการเรียนการสอนที่โรงเรียนจัดขึ้นเพื่อให้โอกาสแก่นักเรียนได้รับประสบการณ์ต่าง ๆ ซึ่งนำไปสู่ผลผลิตทางการเรียนที่พึงปรารถนา นักการศึกษาที่มีความเห็นไปในแนวนี้ ได้แก่ ทาบา (Taba 1962 : 10) ที่เสนอว่าหลักสูตรคือวิธีการเตรียมเยาวชนให้มีส่วนร่วมในฐานะที่เป็นสมาชิกที่สามารถสร้างผลผลิตให้แก่สังคม 6) หลักสูตรคือข้อผูกพันระหว่างนักเรียนกับครูและ

สิ่งแวดล้อมทางการเรียน ผู้เสนอแนวคิดนี้ได้แก่ แมคเคนซี (Mackenzie 1964 : 402) โดยให้ความหมายของหลักสูตรว่าเป็นข้อผูกพันของผู้เรียนกับสิ่งแวดล้อมในด้านต่าง ๆ ซึ่งถูกเตรียมการไว้ภายใต้ทิศทางของโรงเรียน 7) หลักสูตรคือโครงการ แผน แนวทางหรือข้อกำหนด กระทรวงศึกษาธิการ (กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ 2521 : 12) ได้ให้ความหมายของหลักสูตรว่าเป็นข้อกำหนดที่ประกอบด้วยหลักการ จุดหมาย โครงสร้าง แนวทาง วิธีการ เนื้อหา วัสดุอุปกรณ์และการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน สวัสดิ์ ประทุมราช และคณะ (2521 : 1) ได้ให้ความหมายของหลักสูตรในทำนองเดียวกันคือหลักสูตรเป็นแผนหรือแนวทางการจัดการศึกษาทั้ง ในและนอกระบบโรงเรียน เพื่อที่จะช่วยให้ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาสามารถจัดสรรประสบการณ์ต่าง ๆ ให้กับผู้เรียนตามความต้องการ

ดังนั้นหลักสูตรจึงหมายถึง ข้อกำหนดเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนที่เขียนขึ้นอย่างเป็นทางการหรือผ่านการยกร่างอย่างเป็นระบบประกอบด้วยรายละเอียดของหลักการ จุดหมาย โครงสร้าง เนื้อหา กิจกรรม แนวทางหรือวิธีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน สื่อ การวัดผล และประเมินผล รวมทั้งข้อกำหนดกับเวลาของการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

ความสำคัญของหลักสูตร

ความสำคัญต่อการศึกษาส่วนรวม (ธำรง บัวศรี, 2532 : 8-10)

มีผู้กล่าวว่าถ้าต้องการทราบว่าคุณลักษณะของประเทศไทยได้มีคุณลักษณะอย่างไร มีศักยภาพในการพัฒนาประเทศมากน้อยเพียงใด ประเทศไทยมีความเป็นประชาธิปไตยหรือไม่ ฯลฯ ให้ดูจากการศึกษาของประเทศนั้น ทั้งนี้เพราะความสามารถในการจัดการศึกษาได้ทั่วถึง ความเสมอภาคระดับการศึกษาของประชากรส่วนรวม สัดส่วนและปริมาณของผู้ได้รับการศึกษาสาขาต่าง ๆ ฯลฯ ย่อมสะท้อนถึงความเป็นประชาธิปไตย และชี้ให้เห็นศักยภาพของประชากรของประเทศไทยในด้านต่าง ๆ การที่สามารถจัดการศึกษาได้ทั่วถึงและเสมอภาค โดยเปิดโอกาสและส่งเสริมให้ประชากรทุกเพศทุกวัยได้มีสิทธิในการศึกษาเล่าเรียนทัดเทียมกัน ย่อมแสดงถึงความเป็นประชาธิปไตย ทำนองเดียวกัน สัดส่วนของผู้สำเร็จการศึกษาระดับต่าง ๆ เช่น วิศวกรรมศาสตร์ สังคมศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ศิลปศาสตร์ ฯลฯ ย่อมชี้ให้เห็นศักยภาพในด้านนั้น ๆ ว่ามีอยู่มากน้อยเพียงไร

อย่างไรก็ตามยังมีผู้กล่าวอีกว่า ถ้าต้องการทราบและรู้ให้ลึกซึ้งลงไปอีก ก็จำเป็นต้องศึกษาหลักสูตรการศึกษาระดับต่าง ๆ ของประเทศนั้น เพราะหลักสูตรจะชี้ชัดลงไปว่า มีการสอนอะไร เน้นอะไร เช่น เน้นในด้านภาษา ศิลปกรรม หรือวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เป็นต้น การเน้นหนักด้านใดก็ตามย่อมแสดงถึงความรู้และศักยภาพของประชากรในด้านนั้น คงจำกันได้ว่าเมื่อครั้งที่ประเทศรัสเซียสามารถปล่อยดาวเทียมสปุตนิก (Sputnik) ขึ้นไปโคจรในอวกาศได้เป็นครั้งแรกก่อนประเทศใด ๆ ทั้งหมด ประเทศสหรัฐอเมริกาซึ่งเป็นคู่แข่งได้รับปรับการศึกษาของตน โดยปรับปรุงหลักสูตรให้มุ่งเน้นในด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีอย่างเต็มที่ เป็นผลให้สามารถแข่งขันกับสหภาพโซเวียตได้ในเวลาต่อมา ขณะเดียวกันเป็นการแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของหลักสูตรไปในตัวด้วย

จากนิยามข้างต้นเราคงจะเห็นแล้วว่า ถ้าไม่มีหลักสูตร การที่จะให้การศึกษาแก่เยาวชนและประชากรของชาติย่อมกระทำไม่ได้ ทั้งนี้เป็นเพราะว่าหลักสูตรเป็นเครื่องมือที่ถ่ายทอดเจตนารมณ์หรือเป้าประสงค์ของการศึกษาของชาติ ลงสู่การปฏิบัติ อาจกล่าวได้ว่าหลักสูตรคือสิ่งที่นำเอาความมุ่งหมายและนโยบายการศึกษา ไปแปลงเป็นการกระทำขั้นพื้นฐานในโรงเรียนหรือสถานศึกษา ถ้าจะกล่าวว่าหลักสูตรคือหัวใจของการศึกษาก็คงไม่ผิด เพราะถ้าปราศจากหลักสูตรเสียแล้วการศึกษาก็ย่อมดำเนินไปไม่ได้

ในการจัดการศึกษานั้น สิ่งสำคัญประการหนึ่งคือการกำหนดมาตรฐานการเรียนรู้ เพื่อให้แน่ใจว่าเยาวชนแต่ละวัยและแต่ละระดับการศึกษา ได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพทัดเทียมกัน กล่าวคือ มีแนวทางที่กำหนดไว้ว่า ควรเรียนรู้วิชาอะไร เนื้อหาสาระมากน้อยแค่ไหน ควรได้รับการฝึกฝนอบรมให้มีทักษะด้านใด และควรมีพัฒนาการในด้านร่างกาย จิตใจ สังคมและปัญญาอย่างไร เมื่อพิจารณาข้อความที่กล่าวมาแล้วจะเห็นได้ว่าปัจจัยสำคัญอันดับแรกที่จะให้ความมั่นใจได้ว่าเยาวชนรวมทั้งผู้เรียนทั้งหมดจะได้รับการศึกษาตามที่มุ่งหวังไว้ก็คือหลักสูตรนั่นเอง โดยเฉพาะเมื่อมีหลักสูตรเป็นแนวทางในการจัดประสบการณ์แก่ผู้เรียนแล้ว ก็เป็นที่หวังได้ว่าผู้เรียนแต่ละสาขาและแต่ละระดับการศึกษาจะได้รับการศึกษาในแนวเดียวกัน และถึงแม้ว่าในการปฏิบัติผู้เรียนจะได้รับประสบการณ์แตกต่างกันไปบ้าง แต่การเรียนการสอนย่อมจะมุ่งสู่จุดหมายเดียวกัน

ความสำคัญต่อการเรียนการสอน

ดังได้กล่าวแล้วว่า หลักสูตรเป็นสิ่งที่ชี้ให้เห็นแนวทางในการจัดมวลงประสบการณ์แก่ผู้เรียน หลักสูตรจึงเปรียบเสมือนแผนที่เดินเรือซึ่งบอกให้กัปตันหรือครูผู้สอนรู้ว่า จะต้องตั้งเข็มทิศไปทางใดและจุดมุ่งหมายปลายทางของการเรียนการสอนคืออะไร และระหว่างทางที่ไปจะต้องทำอะไรบ้าง เป็นต้นว่าต้องใช้สื่อหรืออุปกรณ์ช่วย หรือต้องมีการตรวจสอบประเมินผล หรือต้องปรับปรุงวิธีการอย่างใดอย่างหนึ่ง ในการเรียนการสอนนั้นตัวผู้เรียนเองก็จำเป็นต้องทราบล่วงหน้าว่า จะได้เรียนรู้อะไร และจะได้รับผลอย่างไร นอกจากนี้จะต้องเตรียมการอย่างไร จึงจะสามารถเรียนรู้และได้รับผลสำเร็จตามความมุ่งหมาย การที่การเรียนการสอนจะบรรลุผลได้ ทั้งผู้เรียนและผู้สอนจะต้องมีสิ่งที่จะช่วยกำหนดแนวทาง เพื่อให้แต่ละฝ่ายปฏิบัติหน้าที่ได้สอดคล้องและสนับสนุนซึ่งกันและกันและสิ่งดังกล่าวนี้ก็คือหลักสูตร ถ้าหากไม่มีหลักสูตรครูก็สอนไม่ได้ เพราะไม่รู้ว่าจะสอนอะไร หรือถ้าจะสอนโดยคิดเอาเองก็จะเกิดความสับสน โดยที่อาจสอนซ้ำไปซ้ำมา ไม่เรียงลำดับตามที่ควรจะเป็น ผลการเรียนรู้อาจไม่เป็นไปตามที่คาดไว้ ผู้เรียนเองก็จะมีคามลำบากใจ เพราะไม่ทราบว่าสิ่งที่เรียนไปนั้น สามารถนำไปเปรียบเทียบกับได้กับระดับใดขั้นใด

อนึ่ง พึงเข้าใจว่าการเรียนการสอนนั้น คือการนำหลักสูตรไปแปลงเป็นภาคปฏิบัติจริง ๆ เหมือนกับการที่ช่างลงมือสร้างบ้านโดยการตอกเข็ม ทำฐานราก ก่อโครงสร้างและส่วนอื่น ๆ จนเป็นบ้านขึ้นมาในที่สุด ช่างต้องอาศัยแบบแปลนช่วยในการก่อสร้างฉันใด ผู้เรียนผู้สอนก็จำเป็นต้องอาศัยหลักสูตรเพื่อช่วยในการสอนฉันนั้น หลักสูตรจึงมีความสำคัญต่อการเรียนการสอนอย่างยิ่งและความจำเป็นที่ครูผู้สอนจะต้องศึกษาหลักสูตรให้เข้าใจอย่างถ่องแท้ พร้อมทั้งช่วยให้ผู้เรียนมีความเข้าใจด้วย

คุณลักษณะของหลักสูตรที่ดี คือ (ทัศนีย์ ศุภเมธี, 2528: 9)

1. หลักสูตรควรมีความคล่องตัว และสามารถปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้เหมาะสมกับสภาพการณ์ต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี
2. หลักสูตรควรเป็นเครื่องมือที่จะช่วยทำให้การเรียนการสอนได้บรรลุผลตามความมุ่งหมายที่กำหนดไว้
3. หลักสูตรควรได้รับการจัดทำหรือพัฒนาจากคณะบุคคลหลายฝ่าย เช่น ครู ผู้ปกครอง

ครอง นักวิชาการ นักพัฒนาหลักสูตร และผู้บริหาร ได้มีส่วนร่วม และรับรู้

4. หลักสูตรที่ดี ต้องมีกระบวนการที่ต่อเนื่อง
5. การพัฒนาหลักสูตร ควรคำนึงถึงข้อมูลพื้นฐานด้านต่าง ๆ เช่น ปรัชญาการศึกษา

จิตวิทยาการเรียนรู้ ฯลฯ

6. หลักสูตรจะต้องจัดได้ตรงตามความมุ่งหมายของการศึกษาแห่งชาติ
7. หลักสูตรควรมีเนื้อหาสาระของ เรื่องที่สอนบริบูรณ์เพียงพอที่จะช่วยให้คนคิดเป็น

ทำเป็น และมีพัฒนาการทุกด้าน

8. หลักสูตรควรบอกแนวทาง ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนไว้ให้ได้
9. หลักสูตรควรชี้แนะ เกี่ยวกับสื่อการสอนไว้อย่างเหมาะสม
10. หลักสูตรควรบอกแนวทาง เพื่อการวัดและประเมินผลการสอนไว้ให้
11. หลักสูตรควรมีลักษณะสนองความต้องการและความสนใจทั้งของนักเรียนและสังคม

องค์ประกอบของหลักสูตร

ถ้าจะพิจารณาหลักสูตรแต่ละฉบับที่เคยมีมา จะพบว่ามียุคประกอบน้อยบ้างมากบ้าง ขึ้นอยู่กับผู้สร้างหลักสูตรแต่ละฉบับจะ เล็งเห็นถึงความสำคัญขององค์ประกอบใดบ้าง

ฮิลดา ทาบ่า (Hilda Taba, 1962: 10) ได้ให้ความเห็นว่า หลักสูตรไม่ว่า จะมีรูปแบบอย่างไร จะมีองค์ประกอบอย่างน้อยที่สุด 4 อย่าง คือ

1. วัตถุประสงค์ทั่วไป และวัตถุประสงค์เฉพาะวิชา
2. เนื้อหาวิชา และจำนวนชั่วโมงสำหรับการสอนแต่ละวิชา
3. กระบวนการเรียนการสอน
4. โครงการประเมินผลตามหลักสูตร

สมิทร คุณานุกร (2518: 9) กล่าวถึงองค์ประกอบของหลักสูตรไว้ในหนังสือหลักสูตรและการสอน ว่าหลักสูตรมีองค์ประกอบ 4 อย่างคือ

1. ความมุ่งหมาย (Objectives)
2. เนื้อหา (Content)
3. การนำหลักสูตรไปใช้ (Curriculum implementation)

4. การประเมินผล (Evaluation)

วิชัย ราชบุรีศิริ (2524: 10) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของหลักสูตรที่สำคัญอย่างน้อยมี 4 อย่าง คือ

1. หลักการและจุดมุ่งหมาย

1.1 หลักการของหลักสูตร หมายถึง แนวความคิดความเชื่อเกี่ยวกับความต้องการอันเป็นแม่บทของหลักสูตร ซึ่งแสดงเจตจำนงหรือเป้าหมายทั่วไปของหลักสูตร นับได้ว่าเป็นจุดยืนร่วมกันของคณะผู้จัดทำหลักสูตร เช่น หลักการของหลักสูตรประถมศึกษา พ.ศ.2521 ข้อหนึ่งกล่าวว่า "เป็นการศึกษาเพื่อปวงชน" หลักสูตรบางฉบับไม่ได้กำหนดหลักการเอาไว้

1.2 จุดมุ่งหมายของหลักสูตร จุดมุ่งหมายของหลักสูตรก็คือ ความมุ่งหมายของการศึกษานั้นเอง การกำหนดความมุ่งหมายของหลักสูตร เป็นการตอบคำถามว่าจะจัดการศึกษาเพื่ออะไร หรือในการจัดการศึกษานั้นเราต้องการให้ผู้ได้รับการศึกษามีคุณลักษณะอย่างไร หรืออาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า ในการให้การศึกษา นั้น ต้องการให้ผู้เรียนเกิดพฤติกรรมด้านใดบ้าง จึงเป็นคนที่มีคุณค่าแก่สังคม โดยปกติการกำหนดจุดมุ่งหมายต้องคำนึงถึงปรัชญาของแต่ละสังคมเป็นหลัก จุดมุ่งหมายของหลักสูตรมีหลายระดับ เช่น จุดมุ่งหมายระดับหลักสูตร จุดมุ่งหมายของกลุ่มวิชาหรือหมวดวิชา จุดมุ่งหมายของรายวิชาและจุดประสงค์เชิงพฤติกรรม ซึ่งเป็นจุดมุ่งหมายระดับการสอน จะพบว่าจุดมุ่งหมายดังกล่าวตอนแรกจะมีความหมายกว้าง ส่วนจุดมุ่งหมายตอนหลังจะแคบ กระชับ และเฉพาะเจาะจงยิ่งขึ้น ซึ่งนับว่าเป็นประโยชน์ต่อการเรียนการสอนเป็นอย่างมาก

2. เนื้อหา (มวลประสบการณ์) และเวลาเรียน

2.1 เนื้อหาวิชา เมื่อกำหนดความมุ่งหมายของหลักสูตรเรียบร้อยแล้ว กิจกรรมขั้นต่อไปก็คือ การเลือกสรรวิชาต่าง ๆ ที่สอดคล้องกับจุดมุ่งหมาย ทันสมัยและเป็นประโยชน์แก่ผู้เรียน เนื้อหาวิชาหรือมวลประสบการณ์ เปรียบเสมือนล้อหรือเครื่องนำทางไปสู่จุดหมายและหลักสูตร ซึ่งต้องอาศัยวิธีการเลือกและการติดตามหลักการพัฒนาหลักสูตร เนื้อหาวิชาที่เลือกมา อาจเป็นกลุ่มวิชา หมวดวิชา หรือรายวิชาใดบ้าง ซึ่งขึ้นอยู่กับเจตนาและความเหมาะสมในการจัดทำหลักสูตร

2.2 เวลาเรียน ซึ่งจะกำหนดไว้ว่า หลักสูตรฉบับนั้น จะต้องใช้เวลากี่ปี แต่ละปีเรียนกลุ่มวิชาหรือหมวดวิชาใด ร้อยละเท่าไร ในแต่ละสัปดาห์เรียนอะไรบ้างเป็นเวลาเท่าไร

3. การนำหลักสูตรไปใช้ "หมายถึงกิจกรรมต่าง ๆ ของผู้บริหารและครูนำหลักสูตรไปปฏิบัติให้เกิดผลแก่ผู้เรียนในโรงเรียน" กิจกรรมที่สำคัญในการนำหลักสูตรไปใช้ พอจะจำแนกได้เป็น 3 ประการ ดังนี้

3.1 การแปลงหลักสูตรไปสู่การสอน ซึ่งได้แก่การจัดทำวัสดุหลักสูตร อันประกอบด้วยเอกสารหลักสูตรชนิดต่าง ๆ และอุปกรณ์การสอนที่จำเป็นต้องใช้ประกอบการเรียนการสอน ตัวอย่างเอกสารหลักสูตร เช่น แผนการสอน ประมวลการสอน คู่มือครู แบบเรียน หนังสืออ่านประกอบ แบบฝึกทักษะ ฯลฯ การแปลงหลักสูตรไปสู่การสอน เป็นหน้าที่ของกรมวิชาการในส่วนที่จัดทำเอกสารหลักสูตร เพื่อสร้างเอกภาพของชาติ และการจัดทำเอกสารหลักสูตรอีกส่วนหนึ่ง ซึ่งต้องจัดทำให้เหมาะสมกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น ซึ่งควรเป็นหน้าที่ของเขตการศึกษาและจังหวัด

3.2 การจัดเตรียมสิ่งต่าง ๆ เช่น บุคลากร สถานที่ วัสดุหลักสูตร และบริวารต่าง ๆ เพื่อเอื้ออำนวยให้การใช้หลักสูตรสัมฤทธิ์ผล เริ่มตั้งแต่การจัดหา และอบรมครูผู้สอนและครูฝ่ายบริการหลักสูตร จัดหาเอกสารหลักสูตรชนิดต่าง ๆ และอุปกรณ์การสอนที่จำเป็นต้องจัดเตรียมห้องสมุด ห้องปฏิบัติการและสนามกีฬา ฯลฯ ซึ่งเป็นหน้าที่ของผู้บริหารโรงเรียน อันได้แก่ ครูใหญ่ อาจารย์ใหญ่ ฯลฯ

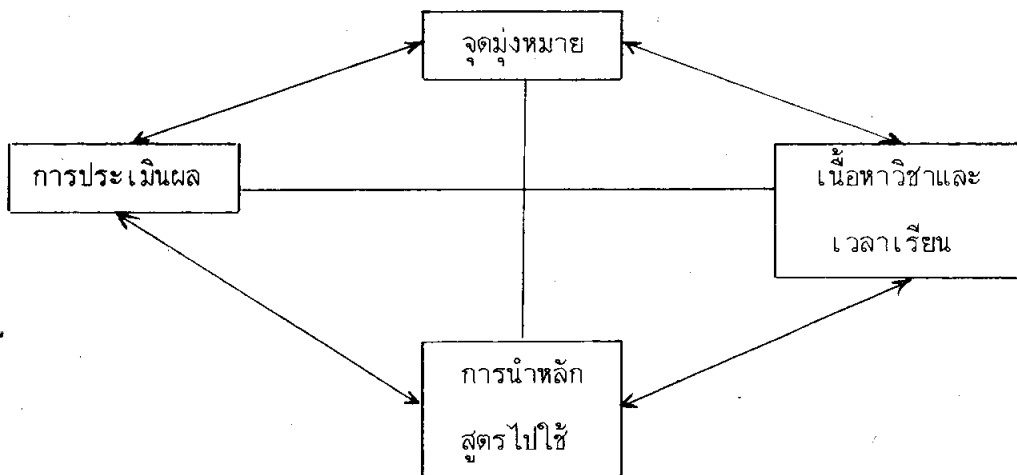
3.3 การสอน ซึ่งเป็นหน้าที่ของครูประจำการทั่วไป ในบรรดากิจกรรมต่าง ๆ ที่นำหลักสูตรไปใช้ "การสอน" นับว่าเป็นกิจกรรมที่สำคัญที่สุด จนกล่าวได้ว่า "การสอนเป็นหัวใจในการนำหลักสูตรไปใช้" ดังนั้น การสอนจึงเป็นของคู่กันกับหลักสูตรเปรียบประดุจด้านหัวและด้านท้ายของเหรียญ การสอนต้องฟังหลักสูตร และหลักสูตรต้องฟังการสอน เพราะหลักสูตรถึงแม้จะสวยหรู ดีเด่น เลอเลิศเพียงใดก็ตาม แต่ครูมิได้ปฏิบัติตามเจตนาที่หลักสูตรกำหนดไว้ หลักสูตรก็จะเป็นเพียง "เครื่องประดับทางการศึกษา" เก็บไว้โชว์ หากคุณค่าอันใดมิได้ ความล้มเหลวทางการศึกษาจะเกิดขึ้นทันที ถึงแม้จะได้ลงทุน ลงแรง และลงเวลาไปอย่างมากก็ตาม ดังนั้น หลักสูตรจะดีได้ก็ต้องอาศัยการสอนที่ดีประกอบกัน

4. การประเมินผล ซึ่งเป็นกระบวนการที่พยายามค้นหาคำตอบว่าหลักสูตรดีเพียงใด มีสิ่งใดบ้างที่จะต้องแก้ไขปรับปรุง ซึ่งหมายความถึงการประเมินผลการเรียน และการประเมินผลหลักสูตร

4.1 การประเมินผลการเรียน ซึ่งหลักสูตรจะกำหนดหลักการและระเบียบสำหรับเป็นแนวปฏิบัติสำหรับครูที่จะประเมินผล เพื่อปรับปรุงการเรียนการสอนและการให้เลื่อนชั้น

4.2 การประเมินผลหลักสูตร ซึ่งจะต้องประเมินสิ่งต่าง ๆ ที่สำคัญดังนี้ คือ ประเมินผลความมุ่งหมายและเนื้อหาวิชา ประเมินผลการนำหลักสูตรไปใช้ ประเมินผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียน ประเมินผลโครงการประเมินผล

ดังนั้น องค์ประกอบที่สำคัญของหลักสูตรจึงควรมี 4 ประการ ซึ่งจะเขียนแสดงได้ดังแผนภูมิต่อไปนี้ (โปรดดูตามเข็มนาฬิกา)

ตำรา บัควอรี (2532: 8) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบที่สำคัญของหลักสูตรไว้ดังนี้ หลักสูตรนั้น มีองค์ประกอบที่สำคัญและขาดไม่ได้อย่างน้อย 6 อย่างคือ

1. จุดมุ่งหมายของหลักสูตร (Curriculum Aims) หมายถึง ผลส่วนรวมที่ต้องการให้เกิดแก่ผู้เรียนหลังจากที่เรียนจบหลักสูตรไปแล้ว

2. จุดประสงค์ของการเรียนการสอน (Instructional Objective) หมายถึง สิ่งที่ต้องการให้เกิดแก่ผู้เรียนหลังจากที่เรียนจบเนื้อหาสาระในวิชาที่กำหนดไว้

3. เนื้อหาสาระและประสบการณ์ (Content and Experiences) หมายถึง สิ่งที่ต้องการให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ และประสบการณ์ที่ต้องการให้ได้รับ

4. ยุทธศาสตร์การสอนการเรียนรู้ (Instructional Strategies) หมายถึง กระบวนการและวิธีการในการจัดการเรียนการสอน รวมทั้งกิจกรรมการเรียนการสอน เพื่อให้ผู้เรียนมีพัฒนาการทางความรู้และอื่น ๆ ตามจุดประสงค์และจุดหมายที่กำหนดไว้

5. วัสดุอุปกรณ์และสื่อการเรียนการสอน (Instructional Media and Materials) หมายถึง เครื่องมือ เครื่องใช้ และวัสดุต่าง ๆ รวมทั้งอุปกรณ์โสตทัศนศึกษา และอื่น ๆ ที่ช่วยส่งเสริมคุณภาพและประสิทธิภาพการเรียนการสอน

6. การประเมินผล (Evaluation) หมายถึง การประเมินผลหลักสูตรและการประเมินผลการเรียนการสอน

การจำแนกองค์ประกอบหลักสูตรอาจแตกต่างกันบ้าง แต่ในหลักใหญ่แล้วเหมือนกัน ประเด็นสำคัญก็คือในการจัดทำหลักสูตรจะต้องมีสิ่งเหล่านี้ครบถ้วน หากไม่แล้วผู้ใช้หลักสูตรจะไม่สามารถนำหลักสูตรไปใช้ให้เกิดผลตามที่กำหนดไว้

หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521

(ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533)

หลักการ

หลักสูตรศึกษามีหลักการสำคัญดังนี้

1. เป็นการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อปวงชน
2. เป็นการศึกษาที่มุ่งให้ผู้เรียนนำประสบการณ์ที่ได้จากการเรียนไปใช้ประโยชน์ในการดำรงชีวิต
3. เป็นการศึกษาที่มุ่งสร้างเอกภาพของชาติ โดยมีเป้าหมายหลักร่วมกัน แต่ให้ท้องถิ่นมีโอกาสจัดหลักสูตรบางส่วนให้เหมาะสมกับสภาพและความต้องการได้

จุดหมาย

การศึกษาระดับประถมศึกษาเป็นการศึกษาพื้นฐานที่มุ่งพัฒนาผู้เรียน ได้พัฒนาคุณภาพชีวิตให้พร้อมที่จะทำประโยชน์ให้กับสังคม ตามบทบาทและหน้าที่ของตน ในฐานะพลเมืองดีตามระบอบประชาธิปไตย ที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข โดยให้ผู้เรียนมีความรู้และทักษะพื้นฐานในการดำรงชีวิต ทนต่อการเปลี่ยนแปลง มีสุขภาพสมบูรณ์ทั้งร่างกายและจิตใจทำงานเป็น และครองชีวิตอย่างสงบสุข

ในการจัดการศึกษาตามหลักสูตรนี้ จะต้องมุ่งปลูกฝังให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะดังต่อไปนี้

1. มีทักษะพื้นฐานในการเรียนรู้ คงสภาพอ่านออกเขียนได้และคิดคำนวณได้
2. มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับตนเอง ธรรมชาติแวดล้อม และการเปลี่ยนแปลงของสังคม
3. สามารถปฏิบัติตนในการรักษาสุขภาพอนามัยของตนเองและครอบครัว
4. สามารถวิเคราะห์สาเหตุและการเสนอแนวทางแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นกับตนเองและครอบครัวได้อย่างมีเหตุผลด้วยทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์
5. มีความภูมิใจในความเป็นคนไทย มีนิสัยไม่เห็นแก่ตัว ไม่เอาเปรียบผู้อื่น และอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข
6. มีนิสัยรักการอ่านและใฝ่หาความรู้อยู่เสมอ
7. มีความรู้และทักษะพื้นฐานในการทำงาน มีนิสัยรักการทำงานและสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้
8. มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับสภาพและการเปลี่ยนแปลงของสังคมในบ้านและชุมชนสามารถปฏิบัติตนตามบทบาทและหน้าที่ในฐานะสมาชิกที่ดีของบ้านและชุมชน ตลอดจนอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อม ศิลปะ วัฒนธรรมในชุมชนรอบ ๆ บ้าน

โครงสร้าง

มวลงบประมาณที่จัดให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ มี 5 กลุ่มดังนี้

- กลุ่มที่ 1 กลุ่มทักษะที่เป็นเครื่องมือการเรียนรู้ประกอบด้วย ภาษาไทย และคณิตศาสตร์

- กลุ่มที่ 2 กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต ว่าด้วยกระบวนการแก้ไขปัญหาของชีวิต และสังคม โดยเน้นทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ เพื่อความดำรง อยู่และการดำเนินชีวิตที่ดี
- กลุ่มที่ 3 กลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย ว่าด้วยกิจกรรมที่เกี่ยวกับการสร้างเสริมนิสัย ค่านิยม เจตคติ และพฤติกรรมเพื่อนำไปสู่การมีบุคลิกภาพที่ดี
- กลุ่มที่ 4 กลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพ ว่าด้วยประสบการณ์ทั่วไปในการทำงานและ ความรู้พื้นฐานในการประกอบอาชีพ
- กลุ่มที่ 5 กลุ่มประสบการณ์พิเศษ ว่าด้วยกิจกรรมตามความสนใจของผู้เรียน

สำหรับกลุ่มประสบการณ์พิเศษ ในชั้น ป.5 ป.6 โรงเรียนอาจเลือกจัดกิจกรรม เพื่อเสริมสร้างความรู้และทักษะในกลุ่มประสบการณ์ทั้ง 4 หรือเลือกจัดกิจกรรมอื่น ๆ ตาม ความสนใจของผู้เรียน เช่น ภาษาอังกฤษเกี่ยวกับชีวิตประจำวัน ทั้งนี้อาจเลือกจัดหลาย ๆ กิจ กรรมก็ได้

ตลอดหลักสูตรประถมศึกษา ใช้เวลาเรียนประมาณ 6 ปี แต่แต่ละปีการศึกษาควรมี เวลาเรียนไม่น้อยกว่า 40 สัปดาห์ ในหนึ่งสัปดาห์ต้องมีเวลาเรียนไม่น้อยกว่า 25 ชั่วโมง หรือ 75 คาบ ซึ่งกำหนดให้คาบละ 20 นาที ทั้งนี้เมื่อรวมแล้วต้องไม่น้อยกว่า 200 วัน และ ไม่ต่ำกว่า 1,000 ชั่วโมง และสำหรับชั้น ป.5-6 นั้น ให้เพิ่มเวลาในการจัดกิจกรรมตาม ความสนใจของผู้เรียนในกลุ่มประสบการณ์พิเศษอีกไม่ต่ำกว่า 200 ชั่วโมง

อัตราเวลาเรียนของมวลงประสบการณ์ทั้ง 5 กลุ่ม ในแต่ละระดับชั้น กำหนดไว้โดย ประมาณดังนี้

มวลประสบการณ์	อัตราเวลาเรียนโดยประมาณ								
	ป. 1-2			ป. 3-4			ป. 5-6		
	ร้อยละ	คาบ/ปี	คาบ/ สัปดาห์	ร้อยละ	คาบ/ปี	คาบ/ สัปดาห์	ร้อยละ	คาบ/ปี	คาบ/ สัปดาห์
1. กลุ่มทักษะที่เป็น เครื่องมือการเรียนรู้อะ	50	1,500	37.50	35	1,050	26.25	25	750	18.75
2. กลุ่มสร้างเสริม ประสบการณ์ชีวิต	15	450	11.25	20	600	15.00	25	750	18.75
3. กลุ่มสร้างเสริม ลักษณะนิสัย	25	750	18.75	25	750	18.75	20	600	15.00
4. กลุ่มการทำงานและ พื้นฐานอาชีพ	10	300	7.50	20	600	15.00	30	900	22.50
รวม	100	3,000	37	100	3,000	75	100	3,000	75
5. กลุ่มประสบการณ์ พิเศษ	-	-	-	-	-	-	-	600	15

หมายเหตุ เวลาเรียนคาบละ 20 นาที คิดเป็นชั่วโมงละ 3 คาบ